

אגעדאנק

על פרשת השבוע

פרשת ראה תשע"ז

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה (יא, כו)

כתב בעל הטורים: "ראה אנכי שבעשרת הדברות וכו'", ויש לבאר, דהנה לכאורה קשה שהרי כלל ידוע הוא ש"שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" וא"כ האיך ראה אנכי פירש בעל הטורים ראה עשרת הדברות שפתח באנכי

יש לבאר דהנה לכאורה קשה כיצד מבטיחה התורה ראה אנכי נתון לפניכם היום ברכה, "היום" דייקא, הא קיי"ל (קידושין לט) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא? עוד מקשים המפרשים על עצם הכלל הזה שש"מ בהאי עלמא ליכא, כיצד עובר הקב"ה לכאורה על הלאו של "לא תלין פעולת שכיר" שהרי שכירי יום אנו, ומדוע אינו מקיים בנו "ובימיו תתן שכרו"?

מתוך החיד"א בספרו 'חומת אנך', עפ"י דברי הגמ' שם וכן נפסק להלכה (שו"ע חו"מ של"ט, ז) שהשולח שליח לשכור לו פועלים, שניהם אינם עוברים על כל תלין, המשלח - בעה"ב אינו עובר לפי שלא שכרם והשליח אינו עובר כיון שלא עבד עמהם.

ובזה מתרצים דהנה הקב"ה נתן לנו את התורה ע"י משה רבנו שהיה שלוחו, ולכן אין הקב"ה כביכול עובר על 'בל תלין'. אך כל זה נכון לגבי כל התורה כולה אבל "אנוכי" מפי הגבורה שמענו וא"כ על זה חייב הקב"ה לשלם לנו שכר בעוה"ז. וא"כ י"ל שזה שאמר הכתוב 'ראה אנוכי' כפירוש בעל הטורים ראה עשרת הדברות שפתח באנכי, שהרי אנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ולא ע"י שליח, שבזכות זה נתון הקב"ה לפניכם ברכה היום דהיינו בעוה"ז.

בספר 'חוות יאיר' ביאר בזה את הפסוק (קהלת ד, ט) "טובים השניים מן האחד" שטובים השניים - שני הדברות, ששמענו מן האחד - מן הקב"ה, כיוון שעל ידם מקבלים שכר אף בעולם הזה.

בספר 'ישמח משה' ביאר עם יסוד זה את המדרש "אין ישראל ניוזנין אלא בזכות האמונה", שעל אמונה הרי מקבלים שכר בהאי עלמא כיוון שזה כלול ב'אנוכי' ולא יהיה לך. ומוסיף עוד, שזהו כוונת הפסוק "צדיק באמונתו יחיה" בכח האמונה וכנ"ל.

והרבי רבי העשיל פירש (בחנוכת התורה) עפ"י את הפסוק בתהילים "אחת דבר אלקים שנים זו שמעתי וגו' ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". עפ"י הגמ' הוריות שהכוונה על שני דברות הראשונות שנאמרו בדבור אחד, וזהו אומרו "אחת דבר אלוקים" שהקב"ה אמר בדבור אחד "שנים זו שמעתי" את אנכי ולא יהיה לך, "ולך ד' החסד" שעל שתי דברות אלו עושה הקב"ה עמנו את החסד "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" שכמו שעושה את המצוה בעולם הזה כך יקבל גמולו בעולם הזה.

לא תאמץ את לבבך (טו, ז)

יש לפעמים אדם הרואה את חברו וידידו במצוקה כספית, וליבו נכמר עליו מתוך רחמים. ועלול להיות מצב שאינו יכול לשאת בליבו הרגשה כבדה זו, ומתוך רצון להפסיק את המועקה אשר בליבו מחמת מצבו הקשה של חברו, הרי הוא מגיש לו סיוע.

יתירה מזו, ישנם אנשים שמתאכזרים על זולתם, ובראותם את מצוקתם, מתעורר בהם רחמים, ואחרי הסיוע שמגישים לנצרך, יכולים ועלולים הם שוב להתאכזר עליו.

על זה ועל זה מזהירה התורה: לא תאמץ את לבבך, מלשון "לא תתן ללבך חוזק ואומץ" שהמטרה בנתינת הצדקה לא תהיה אך כדי להסיר את המועקה שבליבך, ובוודאי לא בשביל להתאכזר עליו.

(עפ"י ש"ך על התורה) **בעניין הזה מסופר** (מובא ב"אוצרות התורה"): פעם ישב הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל עם תלמידיו ועסק בתורה נכנס לפתע עני לבוש בלואי סחבות וכל כולו מעורר חמלה הוציא רבי מנחם מנדל דינר זהב מכיסו ונתנו לעני שמח העני על המתנה ההגונה שקיבל והלך לדרכו.

והנה כאשר הלך אותו עני חשב רבי מנחם מנדל לעצמו, הרי מה שנתתי לו את הדינר היה מתוך שנכמרו רחמי עליו ולא לשם מצות הצדקה כפי שציוונו השי"ת שלח מיד לקרוא לעני כאשר שמע העני כי האדמו"ר ביקש להחזירו נבהל ונחרד שמא התחרט האדמו"ר על מה שנתן שמא טעות היתה בידו והתכוון ליתן רק דינר של כסף.

כשהגיע העני הוציא רבי מנחם מכיסו דינר זהב נוסף ונתנו לעני לשם מצות צדקה כמובן שמח העני מאד הוא אזור עוז ושאל את הרבי אם כך היה ברצונו לתת שני דינרי זהב מדוע לא נתנם מתחילה וגרם לו ל"בהלת שווא"? השיב האדמו"ר למדתי מהפסוק בפרשת ראה שך עלי לעשות "נתון נתן לו" מדוע כפלה התורה

לשון נתינתו אלא ללמדנו שאם נתן לעני בפעם הראשונה מתוך רחמנות עליו לחזור ולתת נתינה נוספת לשם מצוה לתת באופן "שלא ירע ללבך בתתך לו" כלומר לא מתוך צער הלב על המצב של העני אלא לשם מצות הצדקה.

ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ד' והיה בך חטא: נתון נתן לו ולא ירע ללבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך (טו, ט-י)

הגמרא במסכת בבא קמא מביאה על מה שהנביא ירמיה קללם לאנשי ענתות (ירמיה יח, כג) יהיו מוכשלים לפניך וגו' אמר ירמיה לפני הקב"ה רבונו של עולם אפילו בשעה שעושים צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים (ב"ק טז, ב) והנה יש להבין למה יכשלו בעת נדבת לבם לעזור איש את אחיו בעניים שאינם מהוגנים? וכי היה חפץ באבדן שנאיו?

בספר מנורת הזהב מביא בשם הרה"ק ר"ר זושא זיע"א את ביאור הכוונה בזה, שאדרבה, בזה כוון לברכם, שכידוע הנהגת הקב"ה היא "מדה כנגד מדה", ועי"ז שלא יבחינו מי הוא המקבל, ויתנו צדקה אפילו לעניים שאינם מהוגנים, בזכות זה גם הקב"ה יתנם לחסד ולרחמים אע"פ שאינם זכאים וראויים לכך.

בזה מפרש בספר צמח דוד את הפסוק "ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון" - הכונה שאפי' שהוא אביון במצוות, וזה כוונת המשך הכתוב "ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו" היינו מחמת שתחשיבהו לרעה' דהיינו לעני רע ומתחזה, ויעלה בידעתך שלא לתת לו עד כי יודמן לפניך עני הגון, וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא" היינו כי יפשפש ג"כ אחר מעשיך אם ראוי אתה לפי מעשיך להשפיע לך די מחסורך, אולי ימצא גם בך חטא ותגרום לך לקלקל ח"ו השפע.

בספר "דברי נפתלי" מביא סיפור מעניין זה, איזה חסיד היה רגיל לנסוע אל הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע וגם נהג לתומכו, וכשמעו פעם אותו חסיד שרבי אלימלך נוסע בעצמו אל רבו המגיד הקדוש הרבי ר' דוב בער ממעזריטש זיע"א גמר בלבו מה לי לנסוע אל התלמיד אם אוכל לנסוע לרבו, וקם ונסע למעזריטש.

ומה שקרה, שלפתע חלה הרעה במצבו הכלכלי והוא התחיל לרדת מנכסיו. כיון שכך, שב וחזר לרבו הרבי רבי אלימלך מליזענסק ותינה לפניו את צערו. הסביר לו הרבי ר' אלימלך זי"ע שהעניין הוא כך "כל זמן שתמכת בי בלי חשבונות אם אני ראוי והגון לכך, אז גם מן השמים לא בדקו אחריך, והשפיעו לך כל טוב ברכה והצלחה, ומשבדקת אחרי ומצאת כי ישנם גדולים וטובים ממני אז גם מן השמים מדה כנגד מדה בדקו אם הנך ראוי באמת לעשירות".

נתון נתן לו ולא ירע ללבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך (טו, ז)

הגמ' אומרת במסכת גיטין דף ז, א) שבאם רואה אדם שמוזנזותיו מצומצמים שיעשה יותר צדקה ועי"ז יתרבו נכסיו, וכל שכן כשנכסיו מרובין שמחוייב לעסוק הרבה בצדקה.

אבל האדם אומר: עכשיו המצב קשה אני לא נתן כעת, וכשיהיה לי אני יתן הרבה בעז"ה

מספרים שפעם היה כפרי שאירס את בתו לבחור בן תורה. שמע הכפרי על מנהג שנותנים ש"ס לחתן, בירר היכן ניתן לקנות, וירד העירה, לקנות את הש"ס ולשלחו אל החתן, ואכן קנה ש"ס 'עוז והדר' של 'מתיבתא' עבה מאוד, כשרצה לשלוח את הש"ס, נכנס לבית הדואר בעיר, ניגש אל הפקיד וקנה 'בול' בשקל אחד! לקח את הבול והדביק על הקופסא, רשם לכבוד החתן היקר ברח' זה וזה, ו...ונתן לפקיד "תשלח לי את זה" ורוצה ללכת. אומר הפקיד, רק רגע, שם את זה על המשקל ואומר לו אדוני צריך להוסיף בולים, שואל הכפרי, למה, אומר הפקיד "כי זה כבד וזה שוקל הרבה" ואתה שמת רק בול אחד של שקל, אומר לו הכפרי "תגיד הכל בסדר? ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר! מה אתה אומר? החבילה כבידה? נו, אם נוסף בולים יהיה יותר כבד! ..."

אומר הקב"ה, אתה רוצה שהכסף יגיע? תדביק בולים! תן לעניים! "כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח יריך!" ומה אומר האדם? עכשיו קשה, עכשיו החבילה כבידה ואם אני יתן כסף לצדקה הרי החבילה תהיה יותר כבידה! בא לא נהיה כאותו כפרי נבער ...

מאוצרות המגידים

היה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך (טו, טז) בגמרא במסכת קידושין נלמד מכאן שאם יש לאדון כרית אחת - מחוייב לתת זאת לעבד. נביא כאן סיפור ששמענו מהרב לווינשטיין:

בתקופת השואה הצליחו להציל קבוצת ילדים יתומים ולהעלותם לארץ ישראל דרך טהרן שבפרס, מסע שבשלו דבק בהם הכינוי: "ילדי טהרן".

מרבית הילדים נלקחו לקיבוצים, שם השכיחו מהם בכח את מנהגי בית אבותיהם, והשחיתו את נפשיותיהם הרכות באלימות איומה. כאשר נודע הדבר, הרימו שומרי התורה קול צעקה ודרשו לקבל את הילדים לרשותם.

הקיבוצים בקשו הוכחות למוצאם של הילדים, והערימו קשיים רבים על הוצאתם. לבסוף, לאחר מאבק גדול, הצליח הרב מפוניבז' לקבל לרשותו קבוצה מאותם ילדים. הוא הביא אותם לבני ברק, אולם, לדאבונו לבו, לא היו מזרונים כדי להשכיב אותם עליהם...

משום כך, הכריז הרב מפוניבז' שבאותו יום הוא ידרוש בבית הכנסת הגדול אחרי תפילת ערבית.

דרשותיו של הרב נודעו לשם ולתהילה. כעת, כשהודיע הרב מפוניבז' על הדרשה לא היה אדם אחד שירשה לעצמו לא לבוא. וגם עזרת הנשים הייתה מלאה בנשים.

פתח הרב ואמר:

יש לי קושיה משתי גמרות: הגמרה במסכת בבא מציעה (סב, א) דנה במקרה ששני אנשים צועדים יחד במדבר וברשותו של אחד מהם יש מים בכמות מועטה, אשר יספיק רק עבור אדם אחד עד בואו העירה, ואם יחלקו ביניהם את המים – ימותו שניהם.

להלכה נפסק, שמאחר ונאמר "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה, לו) אדם צריך לדאוג לחיי זולתו רק לאחר שהוא דואג לחייו שלו, ולכן "חייך קודמים".

מצד שני – המשיך הרב מפוניבז' בדרשתו – במסכת קידושין (כ, א) אומרת הגמרא שמי שקנה עבד עברי, כאילו קנה אדון לעצמו, כך שאם ברשותו רק מזרן אחד, או כרית אחת, עליו לתת אותם לעבד, ואילו הוא ישן על הארץ.

הלכה זו, של נתינת המזרן או הכרית לעבד ולא לאדון – הוסיף הרב מפוניבז' ובאר – נלמדת מן הפסוק "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז).

נשאלת, אפוא, השאלה: מה באה המילה "עמך" ללמדנו? שאתה קודם או שהזולת קודם?

התשובה היא, שהאדם תמיד קודם לזולתו. כאשר ישנה שאלה אודות המים – הוא קודם, ועליו לשתות לפני זולתו, ולהחיות את עצמו, והחידוש הוא שגם כאשר מדובר בעבד עברי, האדון הוא זה שקודם, והחיוב לתת לו את המזרן שלו, הוא ענין פרקטי.

הא כיצד?

הבה נתבונן באותו עבד ובגורם למכירתו:

מדובר באדם יהודי, שבית דין מוכרים אותו בגניבתו, דהיינו: הוא נתפס בגניבה, ועליו לשלם על מעשהו. לכאורה, אף אחד לא יסכים לשלם מכספו, על מנת להכניס גנב הביתה. אבל במקרה הזה לא מדובר על גנב מקצועי, אלא על יהודי 'משלנו'. יתכן שאפילו למד אתנו באותה ישיבה... אך, לדאבונו הלב, הוא נכשל בגניבה. משום שלא הצליח להחזיק מעמד אל מול המחסור הנורא והחזקת שהייתה בביתו.

והנה, כאילו לא די בעצם הנפילה לגניבה, תפסו אותו ומכרו אותו לעבד... וההשפלה הולכת וגדילה, כשהוא מבחין שמי שקנה אותו לעבד, אינו אלא חבר מהישיבה, שלמד שני שיעורים מתחתיו...

כשהם מגיעים הביתה, אומר האדון: מצטער משה, לא הספקתי להתארגן... הערב תישן על הרצפה ומחר נקנה לך מזרן...

האם אותו עבד יצליח לישון באותו לילה? ודאי לא, וכי כיצד יישן? כיצד יתעלם מן החור העמוק שנחרץ בלבו בעקבות אירועי היום?

והאדון החדש – המשיך הרב מפוניבז' – האם הוא כן יצליח לישון? ודאי לא, וכי כיצד ירדם, כשהוא יודע שהיהודי התלוי בו אינו מצליח לישון כיון שמרגיש חור בלב?

אם כן, יוצא ששניהם לא יישנו – לא העבד ולא האדון, לכן קובעת התורה, תן לו את המזרן שלך, הוא ירגיש שמתייחסים אליו בכבוד ויצליח להירדם, ואתה, שמרגיש שגמלת טוב עם אותו יהודי, גם אתה תצליח לישון, כי טוב לו עמך...

כלומר, עוקא מפני שאתה קודם, עליך לדאוג לעצמך, וכדי לדאוג שאתה תוכל לישון בשלחה, עליך לתת לו את המזרן שלך!...

כעת עצר הרב מפוניבז' והתבונן ביושבים מולו:

הבאתי יתומים מהשואה – אמר לבסוף – אין להם לא אבא ולא אמא... אין להם כלום... גם כריות ומזרנים אין לי בשבילם... והלילה, הלילה הם לא יישנו, כי אינני יכול להשכיב אותם על הרצפה...

הם לא יישנו, וכעת, כשאתם יודעים זאת, גם אתם לא תישנו, אם כך, הביאו את המזרנים שלכם ודי!...

ואכן תוך רגעים אחדים התמלא בית הכנסת בכריות, בשמיכות, במזרנים ובכלי מיטה, עד שהיה צריך לומר שיפסיקו לתת...

למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה (יד, כט).

מחד גיסא נאמר בפרשתנו: "למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה", היינו: יש לפעול, לעשות, להשתדל, וברכתך" אבל "תעשה", ומאידך גיסא – ישנה מצות הביטחון. והכל שואלים: כיצד, באמת מתנהגים לנעשה?

התשובה היא, שיש כאן בעולם, תהליך דומה ל"שבור את החבית ושמור יינה". כלומר, אתה צריך לעשות, חייב להשתדל, לעבוד. בענייני בריאות, למשל, אם אינך בריא – עליך ללכת להיועץ ברופא וברפואות, ואם אין לך כסף לרכוש

תרופות – תעבוד לפרנסתך ותקנה תרופות. אך בד בבד עליך לדעת בביור, כי ההשתדלות שלך אינה שווה כלום! ההשתדלות שוה רק משום שאת ממלא את חובך, אבל הישועה לא באה מחמתה.

נאמר בנוסח נוסף:

בהלכות השתדלות יש לכל אחד שלחן ערוך בפני עצמו... מאי משמע? צדיקים בעלי דרגה גבוהה החשים את הקב"ה בכל לבבם, הם, למשל, פטורים מכל השתדלות, וכלשון הרמב"ן "מה לרופאים בבית יראי ה'" מאכלם ורפואתם ופרנסתם יגיעו להם בדרך פלא ונס. אך רוב האנשים דרגתם פחותה מהם, וממילא אינם פטורים מהשתדלות, לפחות משהו מסוים. כל אחד יעשה השתדלות כפי

לבבו. יש אדם שדי לו במעט השתדלות, לפתוח את חנותו שעה ביום, אחרים כפי שאמזנתם אינה חזקה כמותו, זקוקים לשעתיים שלוש, אחרים לחצי יום וכי' – כל יהודי לפי חזק אמונתו בה', יש המרבה ויש הממעיט – אבל שניהם אין חילוק ביניהם בידיעה כי ה' הוא הון את העולם מקרני ראמים ועד ביצי כינים – לא אני!

היכן, מורי ורבותי, מתבטא ההבדל, הין מי שחושב כי הוא מבריא את עצמו, לבין מי שאמזנתו איתנה שהקב"ה הוא המביא את הרפואה ואת הישועה, הרי שניהם עושים השתדלות, זה מעט זה קצת יותר?

במקרה שאין להם את היכולת לקבל רפואות.

כאשר אדם מנוע מלהשיג תרופה מסויימת או כאשר אין לו חובה לקבל תרופה – אז עליו לדעת כי הישועה, אם היא צריכה לבוא, בא תבוא- עם הרפואות וללא הרפואות, ואף בלא השתדלות, כי עתה אין עליו חובת ההשתדלות, וה' יעשה הטוב בעיניו, אם נזרה עליו רפואה – היא תגיע בכל דרך שהיא.

כמו כן, כל סוגי ההשתדלות הגובלים באיסור או חשש איסור – אין בהם חובת ההשתדלות, אדרבה, במקרה שחייב להשתדל ואינו משתדל כראוי, יכול להיות שבגין כך לא יקבל מה' את המגיע לו, כעונש על שלא עשה את ההשתדלות המוטלת עליו, אבל כאשר אינו חייב, מחמת חשש איסור וכדומ', הוא פשוט עובד חנים, כי אם נזר – יהיה לו ואם לא – לא יהיה.

נסעתי פעם במונית עם רבי עזרא ברזל זצ"ל. באמצע הנסיעה פנה הרב לנהג ואמר לו:

"אתם, נהגי המוניות, צריכים להיות הגדולים ביותר במידת הביטחון בה', כי אין לכם עבודה מסודרת. כל מי שרק מגביה את היד לסדר את מגבעתו אתם חושבים כי הגביה יד לעצור מונית... כל כך אתם מצפים ותלויים בחסדי אחרים, ממילא, קל לכם לתלות עיניכם למרום ולזכות לביטחון בה'... ומי כמוכם, רואים בסופו של דבר כיצד מגיעה פרנסתכם... (יחי ראובן)

"רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר. לא תאכלנו, על הארץ תשפכנו כמים. לא תאכלנו, למען לך ולבניך אחרים כי תעשה הישר בעיני ה'" (דברים יב, כג-כה).

וכתב רש"י: לא בא הכתוב אלא להזהיר וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות: אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר מצוות –

לא מובן, הרי היא גופא קשיא: אם קל להשמר ממנו, ואין אדם מתאוה לו. ואדרבה, הן אמרו במשנה (מכות כג ע"ב) שנפשו של אדם קצה ממנו. אם כן, מדוע באמת הוצרך לחזקו באזהרתו: "רק חזק, לבלתי אכל הדם"?! –

ונוסיף ונאמר שיש כאן חיזוק אחר חיזוק. שכך השיריש בה"כתב והקבלה" (בראשית כ, יא), שבכל מקום תיבת "רק" שרשה להרויק ולרוקן, היינו להוציא מן הכלל ולמקד. כמו: "ויכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" (בראשית ו, ה), היינו רע מוחלט בלא קרטוב טוב. "והיה רק זועה" (ישעיה כח, יט), זועה מופלגת שאין דומה לה. "רק אין יראת אלקים במקום הזה" (בראשית כ, יא), פריקת עול מלכות שמים כאן היא מופלגת ומוחלטת. וכן: "רק חזק לבלתי אכל הדם", התמקדות מוחלטת בהתחזקות רבה ועצומה –

למה ומדוע?

כתב ב"שפתי חכמים": לפי שהיצר הרע של אדם מסיתו תמיד להעבירו על דעת קונו, הלכך אפילו מצוות קלות צריכים חיזוק, קל וחומר לשאר מצוות שאדם מתאוה להם.

ובאמת משום כך אמרו (קדושין לא ע"א ובתוספות) שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. לפי שהמצווה ועושה עומד במלחמת היצר המסיתו תדיר לעבור עברות ושלא לקיים המצוות, ועליו לעמוד בקשרי המלחמה הגדולה, מלחמת היצר וחיליו ("חובות הלבבות" ה, ה). ובאמת הגויים שאינם מקיימים אפילו שבע מצוותיהם כי נכנעים הם לעסתת יצרם, לפיכך אף כשיקיימו לא יקבלו שכר אלא כאינם מצווים ועושים (בבא קמא לח ע"א).

ידוע בשם החזוה מלובלין זצ"ל, שזה הפרוש בדברי הגמרא (שבת י ע"א), שהתחלת אכילה משיתיר חגורה, ואם התיר חגורתו לסעודה סמוך למנחה לא הטריווהו לחגור, אלא ישלים סעודתו ואחר כך יתפלל.

ושאלו שתי שאלות. הראשונה: טריחותא למיסר המייניה, וכי איזו טרחה היא לשוב ולחגור האבנט. ותו, שאלה שניה, ליקו הכא וליצליה, יעמוד כך ויתפלל. וענו: משום "הכון לקראת אליך ישראל" (עמוס ד, יב), התנאה לפניו (רש"י) –

ויש לעיין, שזו התשובה לשאלה השניה, מדוע לא יעמוד כך ויתפלל. ולא ענו כלל על השאלה הראשונה, וכי טרחה היא לחגור חגורה.

וענה החזוה מלובלין זצ"ל, שהא בהא תליא. ודאי, אין זו טרחה לחגור חגורה. אבל ברגע שזו מצוה, מגיס היצר כל כוחותיו למנעה, ואין לך טרחה גדולה ממנה! ואספר –

נכנסתי בפתח האפל של חדר הטהרה, וגשתי דרכי.

הסביר: "מה אומר לכם, רבי! העני, בכל ימות השנה עוד מסתדר איכשהו, ער גיט זיך אן עצה. אובער ווען ס'קומט פסח, כשמגיע הפסח הוא אובד עצות!..."

כך באים אנו לפני בוראנו בימים הנוראים, דלים ורשים!..."
"אם זו השגתך, לך נאה להתפלל", אשר הרבי...

על כל פנים, הבטחתי שמיד אחרי הפסח אסע לקנדה, לאסוף כספים לתשלום החוב. אחד מראשי הכוללים הגיע להפריד במעיל צמר חם, כשהוא נוטף פלגי זעה.

תמהתי: "בקיץ, מעיל צמר?!"

הזכיר: "מבחינת האברכים, אנו בעצמו של החורף". עוד לא שולמה הקצבה עבור חודש שבט...

כאב הלב. נסעתי, ותפילות האברכים מלוות אותי. "תפילה עושה מחצה", ואספתי מחצית הסכום הנדרש...

מה עושים? לא ראיתי מוצא, לא היתה בררה, ובתקופת חנוכה חזרתי לטורונטו. כמה השתאו לבואי: "הו, הרי רק עכשו היית פה!"

רק עכשיו?! חצי שנה בעיניהם, כיום אתמול כי יעבור!

השבתי בפתגם מהגמרא: "רבי לא שנה, רבי היא מנין לו" (נדה סב ע"א) [לאמר: רבנו הקדוש היה רבו של רבי היא הגדול, וכל תלמודו ממנו. אבל לענינו, פרשתי כן:] אתם טוענים: "רבי [הרי עוד] לא [עברה] שנה [מאז היית פה] ואני עונה לכם] רבי [יש רבנים ותלמידי חכמים] היא [הזקוקים למחיה] מנין לו", מנין ישיגו פרנסתם!

התפיסו והתרצו. כולם, מלבד אחד. שאמר: אל תקפידו עלי, אין זו פגיעה אישית. אבל סדר, צריך שיהיה!"

השבתי לו: "אין בעיה. רק תספר לי איך אתה מסתדר עם הפסוק: 'נתון נתון לו' (דברים טו, י), אפילו מאה פעמים (רש"י)..."

ענה לי: "אין לי שום בעיה. תבוא בכל שנה, אפילו מאה שנים, ושזכזה לתת לך מאה פעמים!"

חכם האיש.

אמרתי לו: "נפלא, כעת תסביר בבקשה את המשך הפסוק: 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך'."

סוף סוף הצלחתי להביך אותו. נתן בו עינים תמהות: "מה לא מובן פה?"

אמרתי: "מהו שנאמר 'בגלל הדבר הזה', בגלל איזה דבר. ובכל מקום נאמר בקצרה: למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך (דברים יד, כט, כג, כא, כד, יט), ותו לא."

נאות: "אדרבה, נשמע".

אמרתי: "אין פשוט מזה. אמור נא לי, מתי סגרת עסקה לאחרונה?"

ענה: "הבוקר, מדוע?"

שאלתי: "והתפללת שתצליח?"

ענה: "ודאי! למה אתה שואל?"

אמרתי: "עוד רגע. ומתי סגרת את העסקה שלפניה?"

אמר: "שלשום, מה העניין?"

וגם אז התפללת שתצליח?"

ענה: "ודאי. ולפני זה סגרתי בשבוע שעבר, והתפללתי שאצליח. מה החקירה הזו, רצונכם להכנס אתי לשותפות?"

עניתי: "ודאי, לשותפות יששכר וזבולון. אבל אסביר לך. הרי יודע אתה שמשפטיו של הקדוש ברוך הוא במדה כנגד מדה, ובמדה שהאדם מודד מודדים לו מן השמים. והקדוש ברוך הוא אומר לאדם: ארבעה שלי [הלוי והגר והיתום והאלמנה] כנגד ארבעה שלך [בנך ובתך עבדך ואמתך], אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך (רש"י דברים טו, יא) -

לפני חצי שנה עשית עסק, והתפללת לפני הקדוש ברוך הוא שתצליח. אמר: למה לא, הוא נתן, נתן גם לו.

בשבוע שעבר עשית עסק, שלשום עשית עסק, הבוקר עשית עסק, והתפללת שתצליח. והנה הגעתי, ואתה מתפלל: כבר? ער איז שוין וידער דא. עוד לא עברה שנה, סדר צריך שיהיה!

והקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת: תבדקו בבקשה בפנקסים, האם עברה שנה מהפעם הקודמת שבקש הצלחה בעסקיך?!"

רק אם "נתון נתון לו", נתן ותחזור ותתן בכל פעם שישבקש. אזי "בגלל הדבר הזה" שאתה נותן בכל פעם שמבקשים ממך, "יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך", ויעתר בכל פעם שתבקש!"

"טוב, השיב בלהיטות, שלא אפתח פה חלילה. "כמה אתם צריכים?!"...

(והגדת)

בדרך הדרוש

והשתא יש לומר דכך הוא הפירוש בדברי הספרי הנוכר לעיל היאך אפשר שיהיה זה איסור לאו דאסור לנתון המזבח הא לא מציעו כנגדו היתר בשום מקום.

לכך משני דהוא איסור לאו למזבח את השם. ולאיסור זה שוב מציעו היתר כנגדו דהיינו בסוטה שהיו מוחקים את השם:

(חנוכת התורה)

לבי הלבם כקורנס. כבר לא ידעתי האם הולך אני לעשות מעשה אומץ או טפשות, להתגרות בנפטרים. נדמה היה לי שאני שומע את המים רוגשים. הרוחות טובלות. אבל אם אומץ, אז עד הסוף.

פשטתי בגדי במהירות, גשתי דרכי אל המים, ואכן רגשו. טבלתי רגלי, היו קרים כקרח. החלטתי: אטבול אחת, ואנוס. ירדתי, ולפתע דרכתי על גולגלת! היא צפה מולי על פני המים, חירות כמת, גם בחשכה ראו.

לבי נתן, אפילו לצרוח לא אצרתי כוח, גרוני נשנק באימה. קפצתי אחור, התלבשתי בחפזה ונמלטתי מהמקום. ידעתי שהיתה זו שטות. לא מתגרים בנשמות הנפטרים. מזלי, שלא הזיקני.

רצתי כל עוד רוחי בי, וחזרתי לעיירה. החלטתי שלא אספר על כך לאדם. ידעתי שהשומעים יתפלגו לשנים: חלק יאמר שהיתה זו שטות מלכתחילה, ואסור היה להסתכן. והחלק השני יביע ביקורת, איפה האמיצות. אם כבר, מדוע נמלטתי. מדוע לא טבלתי. אבל אני ידעתי שהיתה גם היתה אמיצות. והבריחה, חובת השעה. נראה אותם מה היו עושים במקומי, אם היו פוגשים ברוח העולה מתוך המים!

להירדם כבר לא יכלתי. להתרכז בלמוד, גם לא. בקושי, בתפילה. הלכנו לחדר האוכל, ושמיני לב שחברי חיוור ונרעש. שאלתי: "מה קרה, אתה נראה רע!"

אמר לי: "אינך רואה כיצד אתה נראה! אבל אספר לך מה קרה - אנחנו בחודש האמיצות. חשבתי, מה אעשה, במה אתחשל. ועלה בלבי רעיון. כעת אני יודע שהיתה זו שטות -

החלטתי ללכת בחצות הלילה לבית הקברות, ולטבול במקוה שבחדר הטהרה. מספרים שרוחות הנפטרים מתגלות שם וטובלות, פחד פחדים, אין מקום מתאים יותר להפגין בו אמיצות. הלכתי, נכנסתי, פשטתי בגדי וטבלתי. המים היו כקרח. ולפתע, עודני מתחת למים, לא תאמין, אני חש רגל על ראשי! עליתי באחת -

ונפטר מגיח מולי!

אין לך מושג מה ההרגשה -

אין לי מושג! דוקא יש לי, ועוד איך!..."

ויסרתי את עצמי, הוכחתי את עצמי: איי, איי, איזה בעל גאווה אתה, בוש והכלם! מדוע היית בטוח שבמוחך לבדו ציץ הרעיון, שאתה לבדך מסוגל להגותו. מדוע לא הבאת בחשבון שעוד משהו חשב כמוך, ועשה כמוך. מדוע חשבת שאתה ואין בלתיך!

היה זה שיעור שלא ישכח.

אם לא של אמיצות, הרי של ענוה!

אבל השיעור האמיתי באמיצות, נמסר לנו ממש בפתח הנסיונות הקשים שצפו לנו במראות מלחמת העולם השנייה.

הישיבה בביאליסטוק היתה ממוקמת בסמוך לתחנת הרכב. בראש השנה הפציצו הגרמנים את ביאליסטוק. תחנת הרכבת נמחתה מעל פני האדמה. הצופרים יללו, ועל פי ההוראות השתטחנו כולנו מתחת לספסלים, כאילו היה בכך כדי לגונן. היה זה בחזרת התפילה, במוסף של ראש השנה. המשגיח עבר לפני התיבה ושר את "היה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל". ואני זוכר, כאילו היה זה היום: הצופרים מיללים, ההפצצות מרעידות את הקירות והשמשות, ואנחנו שרועים מתחת לספסלים, והמשגיח משורר בנעימה, ברגש ובתחנה, ואף רעד קל לא מרטיט את קולי!

ממש: "לא קם, ולא זע!"

לא התפעל, כמלא נימה!

איזה חיזוק זה נתן לנו לקראת הנסיונות שהתרגשו עלינו במלחמה!

(והגדת)

"נתון נתון לו"

תשמעו ספור. רגיל הייתי לנסוע לחוץ ארץ, לאסוף כספים להחזקת מוסדות התורה. וידעתי, אינם אוהבים שבאים לעתים תכופות מדי. היתה שנה, הכבד ושב בביתך עד השנה הבאה.

פעם היתה המצוקה רבה, ולא עלה בידי לשלם משכורות לאברכים בחדשי החורף. איני יודע איך עברו את חג הפסח -

הן ידוע הספור, מצודתו של הרבי מבעלו השר שלום זצ"ל פרושה היתה על קהילות המחוז. בפרוס הימים הנוראים זימן אליו את בעלי התפילות בכל המנינים, לבחון האם יודעים הם לכל הפחות את פרוש המלים.

בא לפניו בעל תפילה, והרי שאלו: "מה פרוש המלים 'אתאנו לחנך כעני בפתח?'"

תמה: דבר כה פשוט אין הרבי יודע?!

ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם וגו'. ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' וגו'. וכי סלקא דעתך שישיראל נותצים המזבחות אלא זה אזהרה למזבח את השם עד כאן.

והנה לכאורה אכתי הקושיא במקומו עומדת וכי סלקא דעתך שישיראל מוחקים את השם. ויש לפרש דהנה ידוע דליכא שום איסור דאין כנגדו היתר כמו דאיתא במסכת